

SKOLPORTENS NUMRERADE ARTIKELSERIE
FÖR UNDERVISNING, LÄRANDE OCH LEDARSKAP

FÖRSKOLAN BLIR EN EGEN SKOLFORM

En kvalitativ studie om
förskollärares uppfattningar
om undervisning i förskolan

FÖRFATTARE:

Bushra Khadum & Varvara Koselkova

SKOLPORTEN

LEDA & LÄRA

10/2020

SAMMANFATTNING

SYFTET MED STUDIEN är att undersöka förskollärares uppfattningar om begreppet undervisning i förskolan. Metoden som används i studien är semistrukturerade intervjuer med sju förskollärare som arbetar inom samma förskoleenhet. Studien har designats genom att använda det insamlade empiriska materialet från intervjuer och med hjälp av tidigare nationell forskning. I analys- och resultatdelen har vi kommit fram till att undervisning på förskolan sker dagligen och har både spontana och planerade former. Förskollärare har ett övergripande ansvar för att undervisningen ska ske utifrån läroplanens mål och intentioner. Resultatet visar också att arbetslagets kunskaper och kompetenser ska tas tillvara på i undervisningens utförande ska tas tillvara i undervisningen. Det krävs engagerade och nyfikna förskolepedagoger för att kunna genomföra undervisning i förskolan. Eftersom undervisning sker dagligen är det inte bara förskollärare som ska bedriva undervisning, utan det ska finnas en medvetenhet hos alla förskolepedagoger när undervisning sker och hur. Denna studie sker i samverkan med Ifous FoU-program *Flerstämmig undervisning i förskolan*.

NYCKELORD: förskoledidaktik, förskola, läroplan, undervisning, förskollärare, förskolepedagoger, implementering.

Bushra Khadum är förskollärare och arbetar på Stureby förskolor i Enskede-Årsta-Vantör EÄV. E-post: bushra.khadum@edu.stockholm.se

Varvara Koselkova är förskollärare och arbetar på Stureby förskolor i Enskede-Årsta-Vantör EÄV. E-post: varvara.koselkova@edu.stockholm.se

Denna artikel har den 8 december 2020 accepterats för publicering i Skolportens numrerade artikelserie för utvecklingsarbete i skolan. Artikeln har granskats av en forskare som ingår i Skolportens granskargrupp.

Fri kopieringsrätt i ickekommersiellt syfte för kompetensutveckling eller undervisning i skolan och förskolan under förutsättning att författarens namn och artikelns titel anges, samt källa: Skolportens artikelserie. I övrigt gäller copyright för författaren och Skolporten AB gemensamt.

Denna artikel är publicerad i Skolportens artikelserie Leda & Lära:
www.skolporten.se/forskning/utveckling/

Aktuella Författaranvisningar & Skrivregler:
www.skolporten.se/forskning/skolutveckling/skolportens-utvecklingsartiklar/

Vill du också skriva en utvecklingsartikel? Mejla till redaktionen@skolporten.se

INNEHÅLL

INLEDNING	7
Syfte och frågeställningar	7
Tidigare forskning	7
METOD OCH GENOMFÖRANDE	11
Databearbetning.....	12
Etiska överväganden	12
Studiens kvalitet	13
ANALYS OCH RESULTAT	15
Undervisning som daglig verksamhet.....	15
Undervisning som ett kollegialt lärande.....	16
Undervisning som ett gemensamt arbetssätt för hela arbetslaget	16
DISKUSSION	19
Hur uppfattar förskollärare begreppet undervisning i förskolan?	19
På vilka sätt kan implementeringsarbete av undervisning på förskolan beskrivas av förskollärare?	20
AVSLUTANDE KOMMENTARER	23
REFERENSLISTA	25
BILAGOR	27
Bilaga 1: Intervjufrågor.....	27
Bilaga 2: Information till deltagare i Bushras och Varvaras studien kring undervisning	27

INLEDNING

I **SKOLLAGEN (2010:800)** står det att det är legitimerade förskollärare som har ansvar för undervisning och är behöriga att bedriva undervisning. Följaktligen har även undervisningsbegreppet i den nya reviderade läroplanen fått stor betydelse i förskolan. I den nya reviderade läroplanen (Skolverket, 2018) tydliggörs det att förskollärare har ansvaret för det pedagogiska innehållet i undervisningen i förskolan, men även andra pedagoger i arbetslaget, exempelvis barnskötare har en medverkande roll i undervisningen. Vi som är verksamma förskollärare anser att många pedagoger inom förskolan anser att det är en otydlig definition kring undervisning i läroplanen. Förskolepedagoger upplever osäkerhet om vad undervisning är och vem som ska genomföra undervisningen. Dessutom är det en komplex fråga när det gäller ansvaret för undervisning, där förskollärare

ansvarar och barnskötare deltar, som även påpekas i båda styrdokumenterna. Med det menas att det inte finns en tydlighet om barnskötarnas ansvar när det gäller undervisning. Nilsson, Lecusay och Alnervik (2018) påpekar att Skolinspektionen i sina rapporter förklarar att förskolan har behov av att konkretisera begreppet undervisning ytterligare för att anpassa det till förskolans förutsättningar. Dessutom påpekas i Skolinspektionens slutrapport (2016) att förskolepedagoger brister i undervisningsuppdraget när det gäller reflektion i vardagliga situationer i relation till läroplanens mål.

Mot bakgrund av ovanstående och genom vårt deltagande i Ifous FoU-programmet vill vi undersöka om hur förskollärare uppfattar begreppet undervisning, samt hur de introducerar begreppet undervisning till övriga pedagoger i förskoleverksamheten.

SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

SYFTET MED STUDIEN är att undersöka förskollärares uppfattningar om begreppet undervisning i förskolan. Dessutom undersöka hur undervisning introduceras av förskollärare i förskolan.

Frågeställningar som ska undersökas i denna studie är:

- ★ Hur uppfattar förskollärare begreppet undervisning i förskolan?
- ★ På vilka sätt kan implementeringsarbete av undervisning på förskolan beskrivas av förskollärare?

TIDIGARE FORSKNING

I **DETTA KAPITEL** kommer vi att lyfta fyra nationella artiklar som handlar om undervisning i förskolan. De valda artiklarna är relevanta till vår studie och kan hjälpa till att besvara våra forskningsfrågor.

Undervisning som begrepp i dagens förskola är högaktuellt, framhåller Pramling och Wallerstedt (2019). I skollagen står det att sedan 2010 bedrivs undervisning i förskolan och i den reviderade läroplanen

för förskolan 2018 ges förskollärare ansvar för undervisning i förskolan (Skolverket, 2018). Även Nilsson, Lecusay och Alnervik (2018), lyfter att det i skollagen står att förskolans verksamhet ska omfattas av begreppet undervisning. Undervisning definieras i skollagen, enligt Nilsson, Lecusay och Alnervik (2018), som målstyrda processer som under ledning av förskollärare syftar till utveckling och lärande genom inhämtande och utvecklande av kunskaper och värden. På liknande sätt lyfter Pramling och Wallerstedt (2019) att förskolans undervisning ska utgå från ett innehåll som är både planerat och spontant eftersom barns utveckling och lärande sker hela tiden och i förhållande till läroplanens mål. Enligt författarna har Skolinspektionens slutrapport (2016) av förskolans kvalitet och måluppfyllelse visat, att de verksamheterna som har granskats inte var tillräckligt aktivt målstyrda. Pramling och Wallerstedt (2019) fortsätter vidare och tar upp konsekvenser av att undervisning endast blir förskollärarens ansvar, som även lyfts i styrdokumentet, medan lek och omsorg läggs på alla förskolepedagoger. Genom dessa två separata samt ömsesidiga delar kan man ifrågasätta sambandet mellan lek och undervisning. Istället föreslår Pramling och Wallerstedt (2019) att undervisning kan ses som en gemensam aktivitet, där både barn och förskolepedagoger är engagerade och bidrar genom sina responsiva handlingar till undervisning. Detta kan leda till att förskollärare inte undervisar utan istället engagerar barn i gemensamma aktiviteter av undervisande slag, där undervisning är en aspekt av förskolans verksamhet (Pramling & Wallerstedt, 2019).

På liknande sätt betonar Thulin och Gustavsson (2017) att enligt skollagen, utgör förskolan en del av utbildningsväsendet och begreppet undervisning används i samband med förskolans verksamhet. Författarna påpekar att traditionellt har fokus i förskolan till stora delar legat på omsorg och fostran än en miljö för lärande. Vidare beskriver författarna att förskolans roll i barns lärande är ett förhållandevis obeforskat område och att det inte finns någon tradition hos förskolepedagoger av att arbeta systematiskt och målmedvetet för att utveckla barns kunnande. Thulin och Gustavsson (2017) menar att tala om förskolans verksamhet i termer av undervisning är inte heller särskilt vanligt förekommande i förskolans värld. Traditionellt har många förskolepedagoger tagit avstånd från undervisningsbegreppet som då kopplas till skolans verksamhet och istället positionerat sig som "icke-skola". Dessutom måste förskolepedagoger ha en aktiv roll i barns lärande och inte förvänta sig att

barn lär sig själva, förklarar Thulin och Gustavsson (2017). Nilsson, Lecusay och Alnervik (2018) lyfter också att Skolinspektionen i sina rapporter förklarar att förskolans kvalitet är i behov av att definiera och konkretisera begreppet undervisning för att anpassa det till förskolans förutsättningar. Genom att inkludera begreppet undervisning i förskolan pekar det på en intention om skolifiering och utformning av förskolans praktik som krävs för att den ska likna skolans strukturer och sätt att undervisa. Dock tydliggör författarna att förskolan blir en egen skolform. Med det menas att om förskolan omfattas av begreppet undervisning förändras inte förskolans uppdrag och innebär inget ifrågasättande av det pedagogiska arbetssättet som har används i förskolan, framhåller Nilsson, Lecusay och Alnervik (2018). På liknande sätt påpekar Jonsson, Williams och Pramling Samuelsson (2017) att begreppet undervisning har varit ett ämne för diskussion i relation till förskolans didaktik som i hög grad präglas av omsorg, lärande och lek. Diskussionen har aktualiserats i samband med den förändring av skollagen som innebär att förskola blir som egen skolform. Detta innebär att förskolepedagogers innehållsliga och didaktiska kompetenser används för att skapa en verksamhet, där barn ges möjligheter att lära om och utforska sin omvärld i för dem meningsfulla sammanhang. Vidare betonar författarna att pedagogik och omsorg framställs som en enhet i förskolan, till skillnad mot skolan där undervisning och omsorg särskiljs (Jonsson, Williams & Pramling Samuelsson, 2017).

Förskollärare har i den reviderade läroplanen ett tydligt ansvar för att skapa goda förutsättningar för barns lärande och utveckling genom undervisning, menar Jonsson, Williams och Pramling Samuelsson (2017). Vidare fortsätter författarna (2017) att förskolepedagoger uppfattar att undervisningsbegreppet inte är självklart att använda. En tolkning är att undervisning upplevs som något kravfyllt. Vidare att undervisning undervisning rymmer något mer och något annat i arbetet som dels ger en känsla av att det inte är riktigt bekvämt, dels att arbetssättet kräver mer tydlighet, därmed känns stort som begrepp. Med det menas att begreppet undervisning inte är riktigt bekvämt att använda i förskolekontext. Dessutom påpekar Nilsson, Lecusay och Alnervik (2018) att i Skolinspektionens rapport (2016) konstaterades en brist på definition av vad undervisning i förskolan kan innebära och att det inte finns någon närmare angiven tolkning av begreppet undervisning än skollagens definition. I och med det uppstår frågan om hur undervisning kan för-

stås och tolkas för att sedan kan appliceras i förskolans verksamhet, menar författarna (2018). Undervisning är inte en garanti för lärande och lärande är något som sker både på grund av och trots undervisning, det vill säga genom aktiviteter som inte har som syfte att leda till lärande, menar Nilsson, Lecusay och Alnervik (2018). Jonsson, Williams och Pramling Samuelsson (2017) lyfter att innebörden i undervisning tycks ha medverkat till ett mer specifikt syfte med vilket innehåll som förskolepedagoger vill rikta barns lärande mot och att det inte längre bör handla om att göra aktiviteter för stunden. Kraven beskrivs som högre, där en aktivitet, exempelvis att måla, inte är tillräckligt utan behöver innebära något mer. Dessutom anges stressade situationer som hinder för förskolepedagogers medvetna undervisning. Dels uttrycks det som krav på varje enskild individ, dels som ett krav på förskolepedagoger som ett kollektiv. De uttalade

kraven på förskolepedagoger och verksamhet röjer ett implicit synsätt att i undervisning möta varje barn på ett medvetet sätt oavsett förutsättningar och erfarenheter, menar Jonsson, Williams och Pramling Samuelsson (2017). Författarna (2017) lyfter också upp att undervisning i förskolan bidrar till att barns lärande måste ses, mätas, förstås och göras med hjälp av dokumentation. Dokumentationen kan innehålla konkreta överenskommelser kring olika strategier för förskolepedagogers agerande i olika situationer. En tolkning är att dokumentation kan underlätta synliggörande av när undervisning sker, hur lärandeprocessen kan te sig och vad som undervisas. På det sättet behövs undervisning stöd hela tiden i ett gemensamt dokument, där ett beskrivet förhållningssätt anger hur undervisning ska genomföras. Undervisning består av att utmana och stimulera barnen, för att kunna följa den läroplansmål som finns, framhåller författarna (2017).

METOD OCH GENOMFÖRANDE

I **DETTA KAPITEL** redogörs för den valda metoden som är semistrukturerade intervjuer, dess svagheter och styrkor.

Under våren 2020 skickade vi en förfrågan till en förskolerektor i en förskoleenhet inom Stockholms kommun. Det var sju förskollärare som svarade på förfrågan. Fyra förskollärare har ställt upp för intervjun medan tre förskollärare har skickat in svaren skriftligt genom mejl. Detta har skett för att anpassa till förskoleverksamhetens förutsättningar och även utifrån Covid-19 restriktioner. Intervjufrågor har skickats i förväg och samtycke från förskollärarna har erhållits. I samtyckesblanketten framgick att allt deltagande är frivilligt och även vid intervju genomförande upprepades de muntliga överenskommelserna. Förskollärarna som deltog i studien har oidentifierats utifrån etiska överväganden och i enlighet med Vetenskapsrådet (2011) riktlinjer för god forsknings- sed. Intervjufrågor presenterades i förväg, så att de deltagande förskollärarna kunde förbereda sig innan intervjun. Metoden som har använts är en kvalitativ metod. Vår forskningsfråga avgjorde valet av metoden som är semistrukturerade intervjuer. Intervjun går utöver det spontana vardagliga utbytet av åsikter och blir ett sätt för intervjuaren att genom omsorgsfullt ställda frågor och lyhört lyssnande skaffa sig grundligt prövade kunskaper, menar Kvale och Brinkmann (2014). Fördelar med intervju är att det går relativt snabbt att genomföra och att på kort tid kan få höra

flera personers reflektion kring ett fenomen utifrån deras synvinkel, som även lyfts upp av Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2015). Andra fördelar med intervju är att forskaren kan gå fram och tillbaka mellan analys och intervju samt att följdfrågor kan ställas. I en intervju kan intervjuade personer berätta om sina upplevelser upplevelser och erfarenheter och vi hade för avsikt att samla in förskollärares uppfattningar och tankar kring undervisning i förskolan som inte går att observera. Även tidsramen för vårt eget arbete på förskolan avgjorde valet av metoden. Om enkät hade valts hade tid sparats. Enkät innehåller några direkta frågor och svar som kan skickas omedelbart till forskare, men ger inte lika utförliga svar som en muntlig intervju. Videoinspelning som metod hade gjort det möjligt att se inspelningen flera gånger och upptäcka detaljer som annars inte hade uppmärksammats. En konsekvens för videoobservation att deltagande personer kan känna sig övervakade, vilket kan leda till en icke rättvis bild av situationen (Eidevald, 2015). Det ska inte glömmas att intervju är ett resultat av ett samtal på en viss plats och vid ett visst tillfälle. Det som intervjuaren säger kan ha andra syften än hen har tänkt eller förstått, därför bör intervjuerna kompletteras med andra metoder, betonar Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2015). Detta kan tolkas som en svaghet då endast intervjun används som metod i denna studie.

DATABEARBETNING

VI HAR LETAT efter mönster i texten, exempelvis där olika förskollärare lyfter en och samma sak. Därefter har vi skrivit ner deras gemensamma och även några enskilda svar. Fyra intervjuer med förskollärare har spelats in via telefon. Syftet med inspelade intervjuer är att möjliggöra för oss att lyssna om och om igen. Svagheten med intervjuer var att respondenterna upplevde obehag att bli inspelade. En av konsekvenserna med inspelade intervjuer är att det man säger i

en intervju inte alltid stämmer med det man menar (Eriksson- Zetterquist & Ahrne, 2015). Efter materialinsamlingen har de inspelade ljudfilerna transkriberats och kategoriserats. Det insamlade svaren på intervjufrågor var ljudfiler och skriftliga svar. Konsekvenser med skriftliga svar är att de kan ses som ytliga, och inte kan berikas med följdfrågor som i en inspelad intervju. Dock kan skriftliga svar underlätta transkriberingen av intervjumaterialet.

ETISKA ÖVERVÄGANDEN

VID INTERVJUER HAR vi utgått från fyra viktiga forskningsetiska principer som är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet, i enlighet med Vetenskapsrådet (2012). På samma sätt påpekas i God Forskningssed (2017) om att en viktig del av forskningsetik rör frågor om hur personer som medverkar får behandlas. De fyra viktiga principerna som skyddar individer är sekretess, tystnadsplikt, anonymitet och konfidentialitet. Anonymisering eller avidentifiering förutsätter att kopplingen mellan intervju svar i en intervju och de intervjuade förskollärarna har tagits bort, så att inga obehöriga kan återupprätta den. Detta leder till att ingen kan sammankoppla ett visst svar med den intervjuade förskollärares identitet. Anonymitet har uppnåtts genom att insamlingen av materialet gjordes utan att de intervjuade förskollärares identitet avslöjades, i enlighet med God Forskningssed (2017). Med det menas att det blir omöjligt att hänföra ett visst svar till de inblandade förskollärarna.

Informationskravet innebär enligt Vetenskapsrådet (2012) att forskaren ska ange syftet till undersökningen och ge en beskrivning av hur undersökningen genomförs. Informationen till berörda förskollärare har presenterats både muntligt och skriftligt innan studien påbörjades. Även uppgiften om hur och var forskningsresultatet kommer att offentliggöras har lämnats in till samtliga förskollärare och i enlighet med Vetenskapsrådet (2012). Samtyckeskravet innebär, enligt Vetenskapsrådet (2012), att deltagarnas sam-

tycke alltid ska inhämtas av forskare i studien och att deltagarna själva har rätt att bestämma över sin medverkan i en undersökning om hur länge och på vilka villkor de ska delta. De sju förskollärarna har fått förfrågan om deltagandet från förskolerektorn. Sedan har ett samtycke både muntligt och skriftligt inhämtats på plats där intervju med förskollärarna ägde rum. I samtyckesblankett har det även framkommit att deltagande förskollärare kan avbryta sin medverkan utan någon anledning, som även påpekas i Vetenskapsrådet (2012).

Konfidentialitetskravet innebär att alla identifierbara uppgifter om deltagande personer ska antecknas och lagras på ett sätt så att enskilda människor inte kan identifieras av utomstående, betonas i Vetenskapsrådet (2012). Med det menas att det ska vara omöjligt för utomstående att komma åt deltagande förskollärares uppgifter. På grund av detta har alla insamlade anteckningar och de inspelade ljudfilerna från intervjun tagits bort efter färdigställd studie. Det enskilda förskollärares uttalanden i intervjuundersökningen kommer inte att förekomma i offentliga rapporter och på så sätt skyddar vi deltagande förskollärares integritet, som även lyfts i Kvale och Brinkmann (2014). Nyttjandekravet, enligt Vetenskapsrådet (2012), innebär att insamlade empiriska materialet får bara användas för forskningsändamål. Under studiens gång har vi försäkrat berörda förskollärare att det insamlade materialet enbart ska användas i studien.

STUDIENS KVALITET

TROVÄRDIGHET I FORSKNING, enligt Dahlin- Ivanoff (2015), bygger på att studien är systematisk och noggrant gjord och forskaren kan visa detta för läsaren. Trovärdighet förutsätter att forskaren är väl insatt i studien, kan metoden och har erfarenhet att arbeta med den. Valet av metoden visar å ena sidan att vi har erfarenhet med att arbeta med den valda metoden, semistrukturerade intervjuer i studien, å andra sidan kan den valda metoden besvara våra forskningsfrågor. I denna studie är observationsmetod inte optimal ef-

tersom vi är intresserade av förskollärarnas uppfattningar kring undervisning. Om intresset hade riktat sig mot hur förskollärarna arbetar och undervisar i förskolan hade observationer varit mer lämpligt. Däremot skulle studien vara mer trovärdig om vi hade intervjuat flera förskollärare och även från andra förskolor och kommuner.

ANALYS OCH RESULTAT

I **DETTA KAPITEL** kommer insamlat empiriskt material från semistrukturerade intervjuer med hjälp av tidigare forskning analyseras med fokus på undervisning i förskolan. I analysdelen kommer empiriskt material

presenteras i tre kategorier som ingår följande: *Undervisning som daglig verksamhet, Undervisning som ett kollegialt lärande, Undervisning som ett gemensamt arbetssätt för hela arbetslaget.*

UNDERVISNING SOM DAGLIG VERKSAMHET

I **DET INSAMLADE** materialet kom det fram att de flesta förskollärarna anser att undervisning sker dagligen på förskolan. Undervisningen sker såväl spontant, som under planerade tillfällen. Ett exempel som lyfts av förskollärarna är att olika projekt genomsyrar undervisningen. Den undervisande situationen uppstår då pedagogerna utgår från läroplanens mål och intentioner och tillsammans med barn utforskar ny kunskap, menar en förskollärare. En annan förskollärare förklarar att begreppet undervisning inte är tydligt samt ganska komplext. Grundtanken med undervisning, förklarar en annan förskollärare, handlar om syfte och mål och att arbetet alltid har handlat om undervisning. Förskolläraren förklarar vidare att undervisning handlar om interaktion mellan barn och pedagoger. Det krävs även en närvarande pedagog för att undervisningen ska ske, där en förskollärare eller en barnskötare utför en planerad aktivitet tillsammans med ett eller flera barn. Dessutom poängterar en av förskollärarna att det krävs uppföljning med dokumentation och reflektion i arbetslaget ef-

ter varje undervisningstillfälle. En annan förskollärare upplever att undervisning ger mer tyngd och allvar i de aktiviteterna som undervisas. Dilemman som togs upp i några intervjuer är att allt utöver planerade och spontana aktiviteter kanske inte är undervisning. En av förskollärarna svarar att nästan allt är undervisning, men på olika sätt, där omsorgsbiten exempelvis, inte handlar om undervisning utan snarare om trygghet.

En annan förskollärare uttrycker att hen inte anser att begreppet undervisning är lämpligt begrepp när det gäller förskolebarn eftersom begreppet undervisnings härstammar från skolvärlden. Däremot kan begreppet undervisning, förklarar förskolläraren, ersättas med andra ord som, intellektuell- eller empatisk utveckling. Hen menar att barn är en del av undervisning och lär sig saker om pedagoger presenterar någonting nytt, begrepp, material eller nytt sätt att se på saker. Förskolläraren anser att begreppet undervisning är ett auktoritärt ord som behöver sättas i större sammanhang när det gäller förskolan.

UNDERVISNING SOM ETT KOLLEGIALT LÄRANDE

DE FLESTA FÖRSKOLLÄRARNA anser att genomförande av undervisning sker genom att lita på varandras arbete och att alla pedagoger på förskolan kan genomföra undervisning oavsett befattning. En av förskollärarna menar att förskollärarna har det yttersta ansvaret, men barnskötarna ska även kunna hålla i och ha en egen barngrupp. Det behövs inte att förskollärarna är närvarande. De flesta förskollärarna anser att pedagogerna i ett arbetslag bör ha förtroende för varandra. Det är viktigt att arbetslaget och pedagogers styrkor tas tillvara på och att det finns tillräckligt med arbetsmaterial för att underlätta arbetet, menar en av förskollärarna. En annan förskollärare säger att det är en komplex fråga när det gäller implementering av undervisning i praktiken, för att förskollärarna arbetar vanligtvis mer med undervisning än vad barnskötarna gör. Dessutom föreslår förskolläraren att kunskapsnivå skulle kunna höjas hos barnskötarna för att få mer kvalitet på undervisningens genomförande. En av förskollärarna anser att förskolepedagoger är duktiga på att säga att lärande sker hela dagarna på förskolan, men om vi granskar verksamheten anser hen att det inte stämmer överens med i praktiken. Förskolläraren fortsätter att berätta att alla situationer inte är pedagogiska lärande situationer. Det skulle kanske kunna bli det om alla som arbetar inom förskolan var väl förtrogna med undervisning och om läroplanens mål och

intentioner. För att lärande ska ske krävs det även ett engagemang och en nyfikenhet på barns lärande hos alla förskolepedagoger. Därför anser en av förskollärarna exempelvis att de oftast kallar projektarbete för undervisning. Kanske för att dessa aktiviteter ofta är planerade och att pedagogerna ibland har möjlighet att reflektera kring situationen för att vidare utmana barnen i deras upptäckter, berättar förskolläraren.

En av förskollärarna berättar att hen upplever att några pedagoger har svårt med begreppet undervisning som har kommit in i läroplanen och som är en tolkningsfråga. Förskolläraren betonar att pedagoger alltid har arbetat på det sättet och undervisning sker varje dag. Hen säger att de hela tiden pratar om undervisning under reflektionstiden i arbetslaget. Pedagogerna i arbetslaget tar vara på de didaktiska frågorna som de utgår från för att genomföra undervisning. När pedagogerna har sitt projekt och har små grupper är det undervisning, resonerar en av förskollärarna. En annan förskollärare säger att de har projektdagar, där de har planerad undervisning, men att den spontana undervisningen sker framför allt vid rutinnmoment och på förmiddagen när alla pedagoger är på plats. Det kan vara svårt att utföra undervisningen på eftermiddagen eftersom det då ofta sker samarbete mellan avdelningarna, avslutar förskolläraren.

UNDERVISNING SOM ETT GEMENSAMT ARBETSSÄTT FÖR HELA ARBETSLAGET

DE FLESTA FÖRSKOLLÄRARNA upplever att det behövs förskollärarkompetens för att kunna genomföra undervisning, samtidigt är det en individuell fråga som är situationsanpassad. En annan förskollärare påpekar att det är komplicerat. Om vi säger att undervisning pågår hela tiden kan inte bara förskollärare genomföra undervisning, utan det är en medvetenhet som måste finnas hos all förskolepedagoger när undervisning sker och hur, fortsätter förskolläraren. Det handlar för det mesta om vad förskolepedagogen har för kompetenser och kunskaper inom området, bortsett från förskollärarutbildning, förklarar en annan förskollä-

rare. Förskolläraren tillägger att om pedagoger använder sig av teorier och vet vad begreppet undervisning står för kan även någon annan, exempelvis barnskötare genomföra undervisningen. Vidare förklarar förskolläraren att förskollärare i samråd med arbetslaget ska genomföra undervisning, eftersom undervisning i förskolan kan se olika ut och kan uppstå under många situationer under dagen. På det sättet är det viktigt att belysa förskollärares ansvar för undervisningen. Men det är omöjligt att uppnå en kvalitativ undervisning utan ett arbetslag, därför utgör förskolläraren tillsammans med arbetslaget en helhet. På så sätt kan under-

visning genomföras även av barnskötarna. Men det är förskollärare som bär på det yttersta ansvaret och ser till att detta kan ske utifrån läroplanens mål och även synliggöra lärandet, betonar förskolläraren. En annan förskollärare menar att arbetslagets styrkor och kompetenser ska tas tillvara. Om en förskollärare inte är på plats kan en barnskötare genomföra undervisningen. Det krävs att förskolläraren får stöd av barnskötarna för att undervisningen ska ske, men det handlar om att ansvaret ligger på förskollärarna, menar förskol-

läraren. Med det menas att förskollärare har ansvar att bedriva, att hitta fokus eller arbetssätt och att ta ansvar vilken typ av undervisning och vilka metoder används för att kunna bedöma resultatet. Förskolepedagoger har olika roller och olika arbetssätt, men vi måste arbeta organisatoriskt för att kunna lösa praktiska problem, säger förskolläraren. Arbetslaget behöver vara fulltalig och barngruppen behöver vara väl anpassad i storlek för att en kvalitativ undervisning ska ske, avslutar förskolläraren.

DISKUSSION

I **DETTA KAPITEL** kommer vi att diskutera det insamlade materialet med tidigare forskning. Diskussionen delas upp i två kategorier utifrån forskningsfrågor:

Hur uppfattar förskollärare begreppet undervisning i förskolan? På vilka sätt kan implementeringsarbete av undervisning på förskolan beskrivas av förskollärare?

HUR UPPFATTAR FÖRSKOLLÄRARE BEGREPPET UNDERVISNING I FÖRSKOLAN?

DET HAR FRAMKOMMIT att några pedagoger som arbetar på förskolan har svårt att tolka begreppet undervisning. På liknande sätt menar Jonsson, Williams, Pramling Samuelsson (2017) att förskolepedagoger uppfattar att undervisningsbegreppet inte är självklart att använda i förskolekontext. Undervisningsbegreppet ger tyngd åt förskolans verksamhet. Det kan tolkas att undervisning inte är riktigt bekvämt att använda i förskolan och att det undervisande arbetssättet behöver tydliggöras mer på förskolan. Även Thulin och Gustavsson (2017) pekar på att många förskolepedagoger har tagit avstånd från undervisningsbegreppet som kopplas till skolans verksamhet. Thulin och Gustavsson (2017) diskuterar att förskolan har fokus på lärande, omsorg och fostran. På liknande sätt påpekar Jonsson, Williams, Pramling Samuelsson (2017) att begreppet undervisning i relation till förskolans didaktik i hög grad har präglats av omsorg, lärande och lek.

Det har framkommit att förskollärarna anser att omsorgsbiten inte ska glömmas bort. På samma sätt betonar Jonsson, Williams, Pramling Samuelsson (2017) att fokus på pedagogik och omsorg utgör en helhet i förskolan som ställs mot skolans särskiljande av undervisning och omsorg. Vidare menar författarna att diskussionen har aktualiserats i samband med den förändring av skollagen som innebär att förskolan blir som egen skolform. Dessutom betonar Nilsson, Lecusay och Alnervik (2018) att det behövs tydliggöras att förskolan är en egen skolform. Förskolan

liknar inte skolans strukturer och arbetssätt att undervisa. Med det menas att undervisning på förskolan inte förändrar förskolans uppdrag och innebär inte ifrågasättande av det pedagogiska arbetssättet som har använts i förskolan.

I de flesta intervjuerna har det framkommit att förskollärarna upplever att de arbetar mer med undervisning än vad barnskötare gör eftersom förskollärare har det yttersta ansvaret för att implementera undervisning i förskolekontext. De flesta förskollärarna anser att genomförande av undervisning ska ske genom att lita på varandras arbete och att alla förskolepedagoger ska kunna genomföra undervisning och inte bara förskollärare. Undervisning uttrycks av Jonsson, Williams, Pramling Samuelsson (2017) dels som krav på varje enskild individ, dels som ett krav på förskolepedagoger som ett kollektiv. Det vill säga att det handlar om interaktion och ett kollegialt lärande. Dock behövs kunskapsnivå och medvetenhet om användning av didaktiska frågor höjas hos barnskötare, för att kunna genomföra en kvalitativ undervisning med läroplanens mål och intentioner. På samma sätt lyfter Nilsson, Lecusay och Alnervik (2018) att det är förskollärare och annan förskolepedagoger med sådan utbildning eller erfarenhet som har rätt att undervisa, så att barnens utveckling och lärande främjas. Under en intervju har det kommit fram att förskollärare har ansvar för undervisning och att de tillsammans med arbetslaget ska hitta strategier att arbeta med un-

dervisning. Konsekvensen som tas upp av Pramling och Wallerstedt (2019) är att undervisning endast blir förskollärarens ansvar, medan lek och omsorg läggs på alla förskolepedagoger. Under en intervju lyfts också att förskollärare ansvarar för undervisning och ska se till att den utgår från uppsatta mål och skapar lärandesituationer, där barn utmanas och utvecklar sina kunskaper inom olika områden. På liknande sätt tar Nilsson, Lecusay och Alnervik (2018) upp att i Skolinspektionsrapporter (2016) upprepas att undervisning handlar om målstyrda processer som under ledning av förskollärare syftar till utveckling och lärande genom inhämtande och utvecklande av kunskaper och värden. Under en intervju har det framkommit att utan arbetslaget är det omöjligt att uppnå ett undervisande arbetssätt och därför utgör arbetslaget tillsammans en helhet, där lärandesituationer kommer att uppstå i en aktivitet som alla förskolepedagoger kan genomföra.

Eftersom undervisning sker dagligen är det inte bara förskollärare som ska bedriva undervisning, utan det ska finnas en medvetenhet hos alla pedagoger när undervisning sker och hur. Problemet som uppstår är att de flesta förskollärarna som har intervjuats anser att det krävs att arbeta organiserat för att undervisning ska genomföras. Detta sker genom att lösa praktiska problem, exempelvis personaltäthet. Under intervjuer har det kommit fram till att personaltätheten påverkar oerhört mycket när det gäller undervisning. Om det finns brist på personal kan detta leda till att det blir undervisning på ett annat sätt, där omsorgen är i fokus. Det leder till att förskolepedagoger inte kan genomföra undervisningen med samma kvalitet. Det behövs vara fulltaligt i arbetslaget och barngrupperna behöver vara väl anpassade i storlek för att på ett fullgott sätt kunna benämna verksamheten och aktiviteterna som undervisning.

PÅ VILKA SÄTT KAN IMPLEMENTERINGSARBETE AV UNDERVISNING PÅ FÖRSKOLAN BESKRIVAS AV FÖRSKOLLÄRARE?

UNDER INTERVJUER HAR det framkommit att dokumentation kan vara ett sätt att synliggöra ett undervisande arbetssätt, vilket kan säkerställa att alla förskolepedagoger arbetar utifrån läroplanens mål och intentioner. På liknande sättet påpekar Jonsson, Williams, Pramling Samuelsson (2017) att arbetslag behöver hjälp i form av ett gemensamt dokument med ett underlag för ett undervisande arbetssätt. Med det menas att syftet med undervisning är att utmana barn vidare med läroplanens mål och intentioner. Det har även kommit fram till att förskolepedagoger diskuterar om undervisning under reflektionstid i arbetslaget. Diskussionen handlar om att följa upp barns läroprocess, samt hur förskolepedagoger ska arbeta vidare med hjälp av de didaktiska frågorna för att genomföra undervisning. Dessutom påpekar Jonsson, Williams och Pramling Samuelsson (2017) att alla i arbetslaget är ansvariga för barns utveckling och lärande genom undervisning. Förskollärare som har intervjuats upplever att alla pedagogiska situationer på förskolan inte alltid är lärandesituationer. För att kunna synliggöra den lärande situationen på förskolan bör dokumentationen av undervisning användas aktivt. De flesta förskollärarna i intervju upplever att undervisning sker

hela dagen på förskolan, men det stämmer inte alls i praktiken. Jonsson, Williams, Pramling Samuelsson (2017) lyfter även att dokumentation kan innehålla konkreta överenskommelser kring olika strategier för förskolepedagogers agerande i olika situationer, exempelvis vid undervisning. Vidare betonar författarna att all undervisning i förskolan bidrar till att barns lärande måste ses, mätas och förstås, vilket kan synliggöras ännu mer med hjälp av dokumentation. På samma sätt upplever en av förskollärarna enligt en intervju att dokumentation kan underlätta synliggörandet av när undervisning sker och hur lärandeprocess kan te sig och möjligen vad som undervisas. En av konsekvenserna som förskollärarna har tagit upp är att det kan vara svårt att arbeta i ett arbetslag, där inte alla kan genomföra och förstå sina uppdrag och sysslor. Det behövs för att utveckla förskoleverksamheten mer är att få inspiration från skolan om hur förskolepedagoger ska lägga upp det dagliga arbetet, eftersom skolan har en annan organisationsstruktur. Konsekvensen som lyfts upp av Nilsson, Lecusay och Alnervik (2018), är att förskolepedagoger brister i undervisningsuppdraget när det handlar om reflektion i vardagliga situationer i förhållande till läroplanens

mål. Med det menas att det krävs uppföljning med dokumentation och reflektion i arbetslaget för att synliggöra undervisning i vardagen. Syftet är att arbetslaget ska få ökad kunskap om och tillämplig av medvetna didaktiska arbetssätt i undervisning för att gynna varje enskilt barns utveckling och lärande. För

att kunna synliggöra den lärande situationen bör undervisning på förskolan dokumenteras och användas aktivt, därför behövs det mer reflektionstid för diskussioner i arbetslaget.

AVSLUTANDE KOMMENTARER

SYFTE MED STUDIEN är att klargöra begreppet undervisning i förskolan. Förhoppningsvis kan studien bidra till en ökad förståelse av begreppet undervisning i förskolekontext och på sikt leda till en mer kvalitativ förskola. I forskningsstudien undersöks material utifrån sju förskollärare, vilket visar på en begränsad studie. Den berör endast den förskoleenhet där intervjuer med förskollärare genomfördes. För att öka trovärdigheten för studieresultatet behövs det vidare forskning. För att studien ska bli tillförlitlig behövs fler intervjuer med förskollärare. Det skulle vara in-

tressant att forska vidare kring förskolepedagogers arbetssätt gällande undervisning med hjälp av metoden videoobservationer. Med videoobservationer skulle vi kunna titta närmare på hur förskolepedagoger arbetar med undervisning. Det är även viktigt att lyfta de organisatoriska bitarna som kan påverka en kvalitativ undervisning och som är en ledningsfråga när det gäller personaltäthet och barngruppsstorlek. Samt på vilket sätt ledningen kan lösa de organisatoriska bitarna i verksamheten för att på ett fullgott sätt kunna benämna verksamheten som undervisning.

REFERENSLISTA

- ★ Backman, J. (2008). *Rapporter och Uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.
- ★ Dahlin-Ivanoff, Synneve (2015). Fokusgruppsdiskussioner. I Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. 2.uppl. Stockholm: Liber, ss. 81-92.
- ★ Eidevald, Christian (2015). Videoobservationer. I Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. 2. uppl. Stockholm: Liber, ss. 114-125
- ★ Eriksson-Zetterquist, Ulla, Ahrne, Göran (2015). Intervjuer. I Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. 2. uppl. Stockholm: Liber, ss. 34-53.
- ★ Jonsson, A., Williams, P., Pramling Samuelsson, I. (2017) Undervisningsbegreppet och dess innebörder uttryckta av förskolans lärare. *Forskning om undervisning och lärande*, 5(1), ss. 90-109.
- ★ Kvale, S., Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- ★ Nilsson, M., Lecusay, R., Alnervik, K. (2018). *Undervisning i förskolan: Holistisk förskoledidaktik byggd på lek och utforskande*. Utbildning & Demokrati 2018, vol 27, nr 1, 9-32. [2019-04-02]
- ★ Pramling, N., Wallerstedt, C. (2019). Lekresponsiv undervisning – ett undervisningsbegrepp och en didaktik för förskolan. *Forskning om undervisning och lärande*, 7(1), ss. 7-22.
- ★ Thulin, S., Gustavsson, L. (2017). *Lärares uppfattningar av undervisning och naturvetenskap som innehåll i förskolans verksamhet*. Högskolan Kristianstad. [2019-04-02]
- ★ Sverige (2013). *Skollagen (2010:800): med Lagen om införande av skollagen (2010:801)*. 3., [rev.] uppl. Stockholm: Norstedts juridik.
- ★ Skolinspektionen (2016). *Förskolans pedagogiska uppdrag – Om undervisning, lärande och förskollärares ansvar*. Stockholm: Skolverket.
- ★ Skolverket (2019). *Läroplan för förskolan Lpfö 98*. ([Ny, rev. utg.]). Stockholm: Skolverket.
- ★ oTranscribe (2017). *Free web-based transcription application*. Hämtad 10 juli, 2020, från <https://otranscribe.com>
- ★ Vetenskapsrådet (2012). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet. Hämtad 7 juli, 2020, från www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf
- ★ Vetenskapsrådet (2017). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

BILAGOR

BILAGA 1: INTERVJUFRÅGOR

1. Kan du berätta lite, hur länge har du arbetat som förskollärare?
2. Hur tolkar du undervisningsbegreppet? - vad tänker du, vad är inte undervisning?
3. Hur implementerar du undervisning i praktiken? Ge gärna några exempel?
4. I Skollagen står det att det endast legitimerade förskollärare som ska bedriva undervisning, vad tycker du om det?

BILAGA 2: INFORMATION TILL DELTAGARE I BUSHRAS OCH VARVARAS STUDIEN KRING UNDERVISNING

Stockholm, den 10/2–2020

Vi vill informera dig om deltagande i studien kring undervisning i förskolan. I det här dokumentet får du information om studien och vad det innebär att delta.

VAD ÄR DET FÖR STUDIE?

I och med FoU-programmet kommer vi som förskollärare att delta i utvecklingsarbetet för att utveckla undervisningen inom förskolan. Syftet med studien är undersöka förskollärarnas uppfattningar kring undervisning i förskolan.

HUR GÅR STUDIEN TILL?

För att kunna genomföra studien kommer vi att intervjua förskollärare.

MÖJLIGA FÖLJDER OCH RISKER MED ATT DELTA I STUDIEN

Om du på något sätt skulle känna dig tveksam, skulle känna obehag och inte vill vara med kommer det finnas möjlighet att avbryta ditt deltagande när som helst. Vi kommer att vara lyhörda för dig och dina behov. Det viktigaste för oss, som förskollärare, är att du kan på ett så vanligt sätt som möjligt kan delta i intervjun.

VAD HÄNDER MED MINA UPPGIFTER?

Vi kommer avidentifiera dig i materialet så att ingen kommer att känna igen dig eller det du säger. Materialet kommer att förvaras oåtkomligt för obehöriga och kommer inte att visas för andra obehöriga personer utanför studien utan att först avidentifieras.

HUR FÅR JAG INFORMATION OM RESULTATET AV STUDIEN?

Studiens resultat kommer att publiceras på skolportens webbplats samt redovisas på utvecklingsseminarium och i rapportform. All resultatredovisning sker

i textform. Vid rapportering och publicering av studien kommer alla deltagares namn att avidentifieras. Detta betyder att ditt namn kommer att fingeras i all publicering. Alla personuppgifter och andra uppgifter som möjliggör identifiering av individer kommer att behandlas konfidentiellt i enlighet med GDPR. Studien genomförs också i enlighet med Vetenskapsrådets forskningsetiska principer för humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning (Vetenskapsrådet, 2017).

DELTAGANDET ÄR FRIVILLIGT

Ditt deltagande är frivilligt och du kan när som helst välja att avbryta deltagandet. Om du väljer att inte delta eller vill avbryta ditt deltagande behöver du inte uppge varför, och det kommer inte heller att påverka din anställning eller annat.

Om du vill avbryta ditt deltagande under studiens gång ska du kontakta den ansvariga för studien (se nedan).

ANSVARIG FÖR GENOMFÖRANDET OCH KONTAKTPERSON

Namn: Bushra Khadum och Varvara Koselkova
E-post: Bushra.khadum@edu.stockholm.se;
Varvara.koselkova@edu.stockholm.se
Tfn: 08-50814606/05

ARBETSGIVARE OCH KONTAKTPERSON

Namn: Christina Klinga
E-post: christina.klinga@edu.stockholm.se
Tfn: 08-508 14597

SKOLPORTEN